

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Johannis Meyeri S. Literarum Doct. & Prof. Uxor Christiana Sive De Conjugio Inter Duos Deque Incestu Et Divortiis, Dissertationes Tres

Meier, Johannes

Amstelædami, 1688

Cap. XII. Malachiæ 11. 13. 14. 15. 16. Polygamia reprehenditur,
monogamia vero commendatur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40272

quid justum & æquum sit. Ad quæ Ath. Vincentius præter nugas nil reposuit, illa scilicet esse illicita, *polygamiam vero justam & æquam, juri nature & divino congruam, & cætera*; item *ad esum carniū homines non nisi summa urgente necessitate devenire. Cum hic, nisi cæcus sit, eandem videat necessitatem, viris interfectis.*

CAPUT XII.

Malachie II. 13. 14. 15. 16. polygamia reprehenditur, monogamia vero commendatur.

TAndem expendendus est locus ultimus Veteris Instrumenti, quem suppeditat Prophetarum, qui Israeli perpetuam regulam fidei, legem Mosis commendat, ultimus Malachias capite II. 13. 14. 15. 16. ואה שנית תעשו ככות דמעה את מזבח יהוה בני ואנקה מאין עוד פנות אל המנחה ולקחת רצון מירכם: ואמרתם על מה על כי יהוה העיד בינך ובין אשת נעורין אשר אתה בגרחה בה והיא חברתך ואשת בריתך: ולא אחר עשה ושאר רוח לו ומה האחד מבקש זרע אלהים ונשמרתם ברוחכם וכאשת נעורין אל יבגר: כי שנא שלח אמר יהוה אלהי ישראל וכסה חמס על לבושו אמר יהוה: *Et hoc secundum facitis; operiendo lacrymis altare Domini, fletu & suspirio, adeo ut non amplius respiciat (Deus) ad munus; & benevolentia ejus recipiat oblationem e manu vestra. Dicitis autem, propter quid? propterea quod Dominus testatus est inter te & inter uxorem juventutis tue, contra quam tu perfide agis, quum illa sit socia tua, & uxor fœderata tua. Et non unus fecit, cum ipsi superesset Spiritus. Et quid unus ille? quarebat semen Dei; ideo cavete spiritui vestro, & erga uxorem juventutis tue ne perfide (quisquam) agito. Quum oderit Deus dimittere, dixit Dominus Deus Israelis, & tegat injuriam vestimento suo, dixit Dominus Zebaoth. Quare cavete spiritui vestro, ne perfide agatis.*

II. Theophilus Aletheus *Thesi LXXX.* hunc locum non de polygamia, sed de repudio, Deo displicente, agere existimat. Addit Athanasius discordiam anti-polygamorum, quod nonnulli de Abrahamo, alii de Adamo hæc verba capiant; atque iterum alii polygamie prohibitionem hinc exsculpant, alii tantum divortii. Antiquos Patres & commentatores in hunc locum, Bibliaque Ernestina, nullam polygamie, sed tantum repudii hic interdicti mentionem facere. Daphnæus Arcuarius integro capite p. 121-126. hæc verba exponens, totus in eo est, ut argumenta, quæ
contra

contra polygamiam ex iis petuntur, enervet, cujus rationes postea examinabo.

III. Est, fateor cum Doctissimo de Dieu, difficilis versus 15. & divortium sententiarum tam inter Judæos, quam Christianos Interpretes, circa subjectum, de quo propheta; id autem non præjudicat eorum opinioni, qui ex hoc loco argumentum petunt contra polygamiam. Ludovicus de Dieu tres adfert sententias, quarum ille mediam adoptat. 1. אחד *Unus* Deus est, estque is, cui vere excellentia spiritus competit, imo talis abundantia, ut semper ipsi adhuc *אחר* reliquum sit. Is id fecit, quod in fine vers. 13. dixerat, quod uxor sit socia viro ipsique confœderata. Quid autem in eo spectat? quærit semen Dei, divinum semen, cujus ipse author ac pater dici queat. Confert loca, ubi Deus אחד *unus* appellatur. Deut. vi. 4. unde Assyriorum Deus *Adad*, *Macrob. l. 1. Saturn. c. 23.* & *Jes. LXVI. 17.* & *Malach. 11. 10. 2.* interpretatio, אחד אחד per Maccaph conjuncta, posse & sensu conjungi, ut sit *non unus*, i. e. *nullus*. quo sensu sic vertit: *Et nullus id facit, cui reliquia spiritus sunt. & quid quisquam id faceret quærens semen Dei? cavete ergo &c.* אחד *unus* aliquis, indefinite sicut & *Gen. XIX. 8. & XLII. 27.* Ut sensus sit; Tu perfide agis in uxorem, quæ tibi socia est, tibi que fœderata. hoc nemo facit, qui vel tantillum Spiritus Dei reliquum habet. & quæso, quomodo quisquam id faceret, qui quærit semen Dei? si id quæritis, cavete ergo &c. 3. interpretationem addit: *Nam non unum fecit, estque ei abundantia Spiritus. & quid unum fecisset, quærens semen Dei? cavete ergo &c.* Sensus est, voluit Deus fœminam esse viro sociam & confœderatam: non enim unum fecit hominem, non solum marem condidit, sed & fœminam, idque sapientissime, quum sit ei abundantia spiritus. & quid unum condidisset, quum quæreret semen Dei, quod non nisi ex conjugio nasci potuit? Itaque cavete &c.

IV. Adhuc alias interpretationes adferunt Doctores Hebræi, quas recensere non piget, ut in re dubia quisque eligat convenientissimam. R. Abendana ad *Michlal* R. Sal. ben Melech, & Abarbenel eorum referunt sententiam, qui Israelitas prophetis, propter alienigenas uxores reprehendentibus, reposuisse putant; *omnes nos filii primi Adami, filii unius patris sumus, ideoque non est uxor ulla alienigena, hoc significari, verbis illis, annon autem unum fecit? nunquid Deus S. & B. in principio unum hominem fecit in mundo, ושארו רוח לו i. e. reliquos spiri-*

tus a lumbis istius primi Adami egredientes (sive, originem suam ducentes,) respondisse autem prophetam, *An vos equabitis vestrum negotium & facinus cum Adamo primo, qui unus in mundo existens, non nisi semen Dei quaesivit, filios ad gloriam Dei, non ut libidini indulgeret.* Abarbenel novam explicationem adducit. Cum enim neque primus Adam, neque Abraham nominatus sit, textum istum hoc modo secundum literam exponi posse, putat. Et non unus fecit hoc, id est, hoc malum non perpetravit unus tantum e vobis, ut excipere vobis liceat; vir unus peccat, & in totum cœtum ira Dei provocatur. Non unus tantum profecto e vobis hoc facit, ut ceteris excellentia sit Spiritus, qui custodiant animam & spiritum suum ab hoc scelere purum, quo revertatur ad Deum, qui dedit eum. Quin si vel maxime unus duntaxat esset, interrogarem eum, quid quaesiverit ex tali conjugio? an ut liberi, ex illo matrimonio prognati futuri sint semen Dei? Hoc autem fieri nequit, cum mater sit filia Dei alieni. Cum igitur omnes vos hujus culpa rei sitis, non unus tantum; & animadvertatis, eum qui hic transgressus est, non posse procreare semen Dei, ideo oportet ut caveatis spiritui vestro &c.

V. Recentiore sententiam habet Abendana ad Michlal Jophi, quod scilicet Deus Israelem sibi ex omnibus populis elegerit in peculium, qui sint unus populus in terra, conservantes genus & prosapiam suam, & teste Bileamo (Num. xxiii. 13) populus, qui solus habitat &c qui non miscetur nec affinitatem contrahit cum gentibus, ideoque una sunt natio cultui divino addicta, regnum sacerdotale & gens sancta; nec decet ut semen sanctum & semen Dei confundatur cum filia Dei alieni; atque hæc est increpatio & disceptatio propheta, וְלֹא אֶחָד עִמָּךְ, quod per admirationem explicari debet, nunquid fecit Dominus Israelem unam gentem in terra? וְלֹא אֶחָד עִמָּךְ id est, dedit Israeli, qui est gens una, spiritum excellentem supra omnes nationes, & quod unus ille quarit, est semen Dei, semen benedictum a Deo, dum accipit uxorem ex filiabus Israelitarum, qui sunt semen Dei, filii Dei vivi, non filia Dei alieni, propterea cavete spiritui vestro &c.

VI. Aliam explicationem suggerit Doctissimus Criticus Lud. Cappellus in sua *Critica Sacra Lib. iv. cap. xviii. §. v. Malach. 2. versu 15. & ἡ ἑτέρα ἐποίησε* legendum procul dubio, καὶ ἡ ἄλλη ἐποίησε, nempe LXX pro אֶחָד עִמָּךְ quod hodie legitur, legerunt אֶחָד עִמָּךְ Resch loco Daleth & ἡ ἄλλη optimo sensu. Hoc enim vult propheta; Deus cum creavit Evam, eamque adduxit ad Adamum, ut illam ei sociaret, non aliam ei creavit, adduxit, & sociavit

fociavit conjugem, etiamsi id posset, & spiritus abundantia illi esset ad plures creandas. Cur autem aliam conjugem non ei creavit & adduxit, sed unam duntaxat? Nempe ut hoc hominem doceret, unam tantum (non plures simul) ei ducendam esse uxorem, eamque non esse repudiandam: sic enim fit per repudium, ne homo duas habeat simul uxores, illam nimirum, quam repudiavit, quæ prima est & legitima ejus uxor, quæque talis manet, non obstante repudio, deinde & illam, quam superinduxit, sed quæ illegitima est & adulterina: unde est quod Christus in Evangelio de repudio interrogatus a Phariseis, pronuntiet eum adulterum, qui repudiata prima uxore, aliam superinducit. Videtur ergo omnino hæc τῶν LXX lectio melior & convenientior hodierna, nisi interrogative legas illud אֶחָד וְאֵלֶּהָ & nonne unum fecit, idque accipias non de Adamo, sed de Eva, ut sensus sit, Annon unam duntaxat conjugem Adamo fecit, licet copia spiritus illi esset, quem pluribus (si voluisset) foeminis inspirare potuisset? Ita eodem redibit utraque lectio. Hæc Cappellus. LXX secutus est Arabs qui *آخر* alius habet loco אחד unus.

VII. Has omnes expositiones duras, coactas, violentas & incommodas esse, quisque prudens lector facile judicabit, ideoque illis refutandis brevitati studens non immorabor, neque id hujus est instituti. Restant autem duæ aliæ interpretationes Judæorum & Christianorum Interpretum, de Adamo, alio sensu, quam hætenus audivimus, & de Abrahamo; quarum unam eligere tutissimum erit, quam præponderare censëbimus. Hieronymus, Calvinus, Junius, Piscator, Danæus, Drusus, Sixtinus Amama, Camero, Coccejus, Heideggerus, Witzius Ægypt. 11. c. 6. §. 11. Tarnovius, Quistorpius, Cornelius a Lapide, alique Doctissimi Interpretes de Adamo hoc pacto exponunt: *Nonne unum fecit?* (Hieron. *nonne unus fecit utrumque*) & *reliquum Spiritus ei?* Subintellige unum par, unum unius cum una conjugium, duos carnem unam, nim. Adamum & Evam, in prima conjugii institutione. Quod si placuisset ipsi copulatio plurium uxorum, declarat perspicue, spiritum, quem in nares earum inspiraret, sibi non defuturum, nec vires defuisse, ut uni viro plures uxores produceret. *E. quid unum illud?* una caro duorum? *quarebat semen Dei*, h. e. imagine Dei præditum, quod Adamo non poterat provenire ex multis uxoribus, matrimonio copulatis, quia polygamia pugnat cum prima institutione,

tutione, rectitudine conjugii, & amore conjugali, & in ea est mœchatio. Atque ita versiones Belg. Angl. Gallica.

VIII. Hanc interpretationem admodum illustrat R. Salomon Jarchi, quem etiam Abarbenel & Abendana allegant, sed improbant ולא אחד עשה פירש רשי על אדם הראשון שאמר הנביא והלא הקדוש ברוך הוא אחד עשה רוצה לומר זוג אחד אדם וחווה ולא איש אחד בעל שתי נשים ושאר רוח לו ושאר רוחות בני אדם לו היו רוצה לומר לאדם הראשון כי כמנו יצאו ואם כן מה האחד שבוג מבקש למצוא עלילות (עון) לאשתו שהיא זרע אלקים מה הוא תובעה שמכזה אותה, Annon unum fecit? *id explicat Raschi de primo Adamo; nimirum prophetam dixisse, nonne Deus S. & Benedictus unum fecit, id est, unum par, Adamum & Evam, non vero virum unum, Duas uxores habentem? & reliquæ Spiritus ei, hoc est, & reliquorum hominum omnium Spiritus in eo (primo Adamo) erant, ex eo enim prodierunt. Quare igitur unus, qui est in conjugio, quærit occasiones (iniquitatis) contra uxorem suam, quæ est semen Dei? quare causas querit eam spernendæ & contemnendæ? Addit Jarchius, hanc esse expositionem Targum Jonathan, sed Jonathanem verba ista ita exponere, ומה אחד מבקש כי אם זרע אלהים, quid autem unus quærit nisi semen Dei? Eam expositionem quidem veram esse censet Jarchi, nisi vox האחד unus punctata foret cum accentu Sakeph, quem ille dictioni מבקש quærens apposuit, qui eam cum vocibus אחד מה quid unus, conjungit, cum tamen vocibus אלהים זרע semen Dei copulari deberet.*

IX. Tandem sequitur interpretatio R. D. Kimchii, qui verbum illum referens ad Abrahamum, hoc modo exponit: ולא אחד אחד עשה, אברהם שהיה אחד ואב לכל הכאים אחריו באמונתו לא עשה כמו שאדם עושים כי לא רדף אחר התאוה ולא בעל אפילו בשרה (R. Sal. ben Me-lech legit ובכשר לו) אלא כדי להשאיר זרע אלהים כמו שצוה האל יתברך להשאיר זרע אלהים כלומר שצוה אלהים יתברך להשאיר זרע כמו שאמר פרו ורבו ושאר רוח לו יתרון הרוח היה לו ולפיכך לא רדף אחר התאוה ולא בעל אלא למצות פריה ורביה At unus non fecit, *nimirum Abraham, qui fuit unus, & Pater omnium credentium, qui post ipsum venerunt, non fecit hoc, quod vos faciis, quia libidinem suam non explevit, neque Saram etiam alio sine duxit, quam ut relinqueret semen Dei; quemadmodum Deus Benedictus semen Dei relinquere jussit, dicendo Crescite & multiplicamini: id est, excellentia spiritus ei erat, ideoque non explevit libidinem, neque uxorem duxit nisi propter præceptum fructificationis & multiplicationis.* Subjungit Kimchius cum R. Sal. ben Melech interpretationem patris R. Josephi Kimchii: *Illæ sunt verba populi ad prophetam per modum admirationis ita loquentis: Annon Abraham pater noster,*

noster, qui fuit unus, ita fecit, quemadmodum nos facimus, qui relicta uxore sua in uxorem duxit Hagarem ancillam suam, quamvis ille excellenti fuerit spiritu & propheta. Ad qua verba ipsis respondit propheta; Quid autem unus ille? quærebat semen Dei, quasi diceret, quando in uxorem duxit Hagarem, non nisi semen Dei in hac actione quæsit, quia non habebat semen ex Sara uxore sua; ideo tamen non perfide egit in uxorem suam, quia ea volente & mandante id fecit. Vos autem custodite spiritum vestrum, ne quisquam vestrum perfide agat in uxorem suam, eam relinquendo, & filiam Dei alieni sibi copulando. Illud וְרוּחַ לֹא יִשָּׂארוּ explicat de excellentia & dignitate, sicut Gen. XLIX. 3. excellentia dignitatis, & excellentia roboris. Prov. XII. 25. Excellentior est proximo suo justus. De Abrahamo etiam interpretantur Lutherus, Munsterus, Oecolampadius, Gualterus, Willius, Pagninus, Grotius, Castalio, Lucas & A. Oslander.

X. Ego omnibus expensis, existimo prophetam in hac pericopa digitum intendere in Adamum & Abrahamum, illum patrem quoad carnem, hunc quoad fidem simul; Subjectum autem אָחַד, de quo commate 15. esse Abrahamum, quod ex antecedentium & consequentium nexu, ex phrasi, & modis loquendi, collatione locorum parallelorum, cæterisque, quæ ad Scripturæ interpretationem requiri solent, mediis probari potest. In versu antecedente 10. mentio facta Abrahami *Patris nostri*, teste Calvino & Coccejo, qui tamen versum 15. de Adamo exponunt. Sequens versus 16. etiam commode refertur ad Abrahamum & historiam Abrahami, sive Deus dicatur ibi odio habere dimittentem, sive Abrahamus. Deinde Abraham אָחַד unus vocatur Jesa. LI. 2. Hebr. XI. 15. quia ab ipso omnes Israelitæ, ut ab unica stirpe, propagati sunt. Quemadmodum etiam Chaldaeus Paraphrastes reddidit: הָלֵא חַד הוּא מִן אֲבוֹתָי עוֹלָמָא Nonne unus fuit Abraham solus, ex quo propagatus est mundus? & quid unus quæsit, nisi ut permaneret sibi proles in conspectu Domini? Syrus: Annon fuit אָחַד אִישׁ unus vir? Accedit, quod nomen יְרֵמִיָּה seminis de Messia, e muliere & Abrahamo oritur, usurpetur Gen. III. 15. XXI. 18. Ideo Abraham cognovit Hagarem, ut semen Dei quæreret, quo tunc adhuc carebat. Huc pertinet historia Abrahami Gen. XVI. XVII. XXI. XXI. Ut hæc omnia clariora evadant, brevem paraphrasin subnectere lubet.

XI. Deus per Prophetam Malachiam post contestationem de amore suo erga Israelem, cap. I. com. 1-5, reprehendit Judæos de

factis vitiosis erga Deum & primam tabulam Decalogi, primum in genere com. 6. Secundo in specie sacerdotes, a fine commatis 6. usque ad comma 10. capituli 11. & populum, non exclusis sed auctoribus sacerdotibus com. 11. 12. Deinde reprehendit peccata contra secundam tabulam, & quidem in conjuges, communi populi vitio perpetrata com. 13-16. (in sequentibus ob male dicta eundem populum reprehendit.) quando ita inquit: *Et hoc secundum facitis; primum vitium erat, com. 11. 12. quod conjugia cum foeminis gentilibus inirent, quæ historia in Esra & Nehemia. Secundum vitium, & secundum genus perfidiæ erat, quod fidem violarent uxori datam; id iterum duplex, designatur 1. generale est, & tam polygamiam, quam repudia & adulterium carnis respicit, quando facit maritus, ut prima conjux lacrymis operiat altare, com. 13. 14. 15. secundum est speciale, & divortium appellatur, sive dimissio uxoris com. 16.*

XII. Primum vitium generale damnat 1. a contestatione divina inter Adamum & Evam Genes. 1. 1. 23. 24. & postmodum inter alios conjuges, dum Deus tanquam conjugii auctor præsens est isti fœderi, & in conjugio contrahendo testis invocatur, & conjuges fidem sibi ex lege divina pollicentur, quemadmodum videre est Gen. xxxi. 39. Tob. vii. 13. Hieron. *testatus est inter te Sc. dicens, propter hoc &c. Gen. 2. 24. Et idcirco particeps dicitur Sc. uxoris conjunctionis Sc. fœderis, quæ a Deo de costa viri facta est. Item: de hac conjuge in Prov. 19. a Deo conjungitur uxor viro. Quod eleganter expressit Abarbenel: Viro ducente uxorem suam per consecrationem Sc. nuptias, Deus Benedictus contestatur istis literis matrimonialibus Sc. nuptiis; ideoque uxor, marito aliam superinducente, cum isto libello se confert ad Dominum, qui isti rei interfuit, querelam ad eum hac de re deferens, se quidem servasse, ad qua fuerit obligata, maritum autem perfide egisse. Addit sententiam Sapientum, filios Israelitarum coram altari dixisse, quid iniquitatis in nobis invenerunt mariti nostri? Ecce nos præsto adsumus coram altari, ut nos justificemus, ad modum Sota, i. e. uxoris adulterii suspecta. 2. damnat illud vitium generale a societate per fœdus & pactum mutuam: וְיָאָה חֵבֶרֶת וְאָשָׁה בְרִיתָךְ Cum ea sit societas tua, Sc. uxor fœderis tui, per fœdus matrimoniale ducta, ut pro auxilio & societate in re familiari & domestica esset, ex prima institutione.*

XIII. Hujus rei vitiositatem ostendit propheta exemplo contrario

rio

מוריד עליו דמעות. *Rabbi Jehuda dixit, sensum esse, Si oderis, dimitte. R. Jochanan autem dixit, sensum esse, quia odit (Deus) dimittentem. Sed non pugnant ista sententia. Hac enim loquitur de conjugē prima, illa de secunda; juxta quod R. Elieser dixit: Quicumque dimittit uxorem suam primam, super eo altare fundit lachrymas. Atque ita Iunius, Toffanus, Genevenses & alii vertunt, Odit (Deus) τὸ dimittere, seu divortium, f. dimissionem, ut עלה sit nomen. Eandemque versionem probant Buxtorffius de Spons. & Div. Par. 11. §. 12. Piscator, versio Gallica & Deodatus in prima editione versionis Italicae. Quisque hic abundet suo sensu, an Deus vel Abrahamus hic sit odio habens. Melius tamen de Abrahamo, quam de Deo verba intelliguntur, cum Deus hic loquatur, & non dicat, odi dimittere, sed odit, in tertia persona. Et si hoc ipso Deus etiam odium suum testetur.*

XV. Videamus nunc, an nihil, uti clamant nostri polygamiae advocati, in hoc textu contra polygamiam contineatur, et si interpretes non conveniant in Subjecto, versu 15. & aliud dicant Biblia Ernestina. *Primo* militant pro monogamia omnia illa argumenta, quae supra ad primam Institutionem Gen. 11. 24. a nobis sunt allata, quaeque adferuntur ab illis, qui versum 15. de Adamo exponunt, postquam probatum est, ערוה sive Contestationem illam divinam versu 14. respicere illud, quod factum circa primum conjugium in mundo Gen. 11. 23. 24. & ostentum ex Scriptis Rabbiorum, uxorem, marito aliam superinducente, querelas ad Deum deferre de perfidia mariti, quod omnia servaverit, ad quae fuerit obligata, nec adulterii sit suspecta. *Secundo* quia Deus expresse testatus esse dicitur וְעוֹרֵךְ אִשָּׁה וּבֵין אִשָּׁה וּבֵין אִשָּׁה inter te & uxorem (non uxores) *adolescētia tua*, h. e. uxorem primam, quam in vegeta aetate duxisti. *Tertio* reprehenditur populus, quod perfide egerit quisque in uxorem suam. בְּגֵרָה est foedifragium, foederis & conjugalis thori & obligationis juratae voluntaria violatio, cum maritus amore non respondet maritae, & vice versa, sed alios concubitus quaerit. Quemadmodum Israelitae perfide agebant in Deum, non plane eum relinquendo, sed alienos Deos simul sociando & colendo Ier. 111. 7. 8. 20. XII. unde dicitur בְּגֵרָה יְהוּדָה perfida Jehuda, quae pactis foederalibus non stetit.

XVI. *Quarto* uxor dicitur חֵבֶרְתְּךָ socia tua, consociata & copulata חֵבֶרְתְּךָ שָׂרָה particeps tui Gen. 11. 18. cum qua societas rumpitur, si
alia

alia ei superinducatur. Unde חתן dici volunt, quia corpora horum combinatorum conjugum, Abrahami scilicet & Saræ, Isaac¹ & Rebecca, Jacobi & Leæ, ibi erant sepulta. *Quinto* quia est חתן ששא uxor fœderis tui, vel fœderatitibi, Fœdus est conventio partium mutua, & consensus in conditiones utrinque placitas, quæ libera utriusque voluntate recipiuntur: Quibus conditionibus immutabilis dilectionis, curæ & consortii obligatus est maritus, contra qui facit, perfide facit. Hinc adultera dicitur pacti Dei sui oblita Prov. 11. 17. quia fallens fidem marito datam simul violat legem divinam, quam in se observandam recepit. Fœdus enim uxoris cum marito contractum, est divinum, ratione auctoris instituentis, & invocati testis. Fallitur Arcuarius p. 15. quando hoc de generali fœdere cum patriarchis inito explicat. *Sexto* quia Abrahami exemplum excusatur aliquo modo, quod, licet ei expectandum fuisset promissionis complementum, non tamen ex libidine, sed ex necessitate & bona intentione, & quidem suafu ac jussu Saræ uxoris suæ, Hagarem cognoverit, cum semen Dei, quod quærebat, nondum haberet.

XVII. Sequuntur tandem Objectiones Daphnæi Arcuarii p. 121-126. 1. contendit prohiberi hic tantum exteras & infideles, sicut Deut. VII. 3. 2. Polygamiam prohiberi tantum sacerdotibus, de iis enim agi in hoc capite, sicut etiam Esræ x. 18. quem nonnulli Malachiam esse, velint. 3. Prophetam de illis loqui, qui uxores suas innocentes contemnant, & debitum amorem denegent v. 14. 15. non de illa polygamia, in qua maritus priori uxori debitum dat, in quem finem urget voces Hebræam חתן & Chald. חתן græcamque ἐγκατέλιπες. Addit, per secundum matrimonium dissolvi primum, adeoque in polygamia tantum esse unam carnem. 4. verba Malachiæ verti non posse, *Deus non unum fecit, sed unus non fecit*, vocem *Deus* non addi, & vocem חתן unus esse nominativum. 5. Si vel ita vertantur verba, *Deus non unum fecit*, tamen non procedere argumentum contra polygamiam, quia propheta non dicat חתן unam in foeminino, sed חתן unum in masculino, nempe unum virum, atque sic prohiberi polygamiam virilem, non muliebrem. 6. Prophetam intelligere Iacobum per חתן unum, qui id non fecerit, sed semen Dei quæsiverit; qui se non verterit ad alieni Dei filiam, nec adhortante patre Isaac Gen. XXVIII. Cananæam duxerit, sed Labanis filiam, nec Leam contempserit, & ad alieni Dei

Dei filias se receperit, sed rursus semen Dei quæſiverit, Rachel sibi adjungendo: Unde concludit, ex polygamia semen impurum generari non posse.

XVIII. Respond. ad 1. Negando, tantum de infidelibus & peregrinis agi. Utrumque Deus reprehendit, tum quod peregrina ducatur, tum quod viventi priori uxori alia superinducatur, quod liquet ex injuria & violatione fœderis com. 13. 14. id enim *secundum* est, quod faciebant. Quod ergo Deus conjungit, ab homine disjungi non debet. Ad 2. Resp. *primo* falsum esse, solis sacerdotibus polygamiam hic prohiberi, cum ex paraphrasi modo data constet, hujus criminis reum fuisse totum populum cap. 11. 11. seqq. Ad integram *Iehudam*, ad *populum Israeliticum & Hierosolymitanum*, vitium refertur, ut indicetur publicum & commune fuisse. *Tentoria Jacobi* commate 12. sunt domicilia, vici & oppida, in quibus habitabant filii seu posterii Jacobi. *Secundo* falsum est, Esdras loqui de solis sacerdotibus. Contrarium liquet cap. xi. 2. 5. 9. 10. 12. seq. totum enim populum congregatum Esdras reprehendit, quod matrimoniis illegitimis sese contaminaverint. *Tertio*, unde probatur, Esdras esse Malachiam? Abarbanel *Commentario in Malachiam*, refutat R. Nachmanidis sententiam, qui ex collatione Mal. 11. 11. & Esdr. x. 2. colligit Malachiam esse Esdras; quia plures prophetæ & Sapientes unam eandemque rem reprehendere possunt. 2. Quia Malachias alia reprehendit, quæ præterit Esdras 3. quod Esdras scriba (& sacerdos) nunquam propheta vocetur. 4. quod Esdras sub initium templi ædificati, Malachias vero sub finem ejus, aut paulo post vixerit. Vid. Esdr. vii. 1. 2. Reg. xxv. 18. 21. 5. ex silentio temporis prophetiæ Malachias, & collatione locorum Esdræ v. 1. vi. 14. Mal. iv. 4. colligit, Malachiam omnium postremum post ædificium vixisse. Adde 6. quod nusquam Esra vocetur Malachias, vel Malachias Esra vocetur.

XIX. Ad 3. Resp. Distinguenda esse duo genera perfidiæ in uxorem sociam & fœderatam, sicut distinguit Malachias versu 13-15. & v. 16. Non enim perfidia duntaxat committitur dimittendo & separando uxorem, sed & secundam, tertiam pluresve addendo aut superinducendo, quarum mores magis forte placent, quam primæ legitimæ. Nec aliud inferunt voces Hebrææ נאם & Chaldæam, quas ex Cocceji Lexico transcripsit, ubi vitium typogra-

pographicum בן pro בן: quia בגר *perfidiam*, & obligationis juratae thoricque conjugalis *violationem* dicit, quæ locum habet non tantum in divortio, sed & polygamia ac adulterio. בן *spoliationem* & direptionem denotat, quæ observatur in polygamia, ubi uxor legitima jure illo & potestate, quam habet in maritum, spoliatur. Utut hic alia vox Chaldaica חרש reperitur, id est *inique egisti*, *tefellisti*, *dolose egisti*, *prævaricatus es*, *adulterasti*, *perfidus fuisti*, quo sensu apud Chaldaeos, Syros & Samaritanos occurrit. Græca vox ἐγκατέλιπες *reliquisti* significat, nec tantum ille relinquit, qui dimittit uxorem, sed & aliam qui superinducit. Figmentum illud, in polygamia dari varios contractus & varia matrimonia, supra *Sect. 1. Cap. VIII. Th. XII.* & seqq. confutatum est.

XX. Ad 4. Resp. Hanc meam etiam esse sententiam, melius voces reddi, *Et unus non fecit*; quia illa locutio de conjugis unius copulatione cum viro nimis obscura est, & אחד *unus* aptius cum substantivo aliquo jungitur, ut non desit nominativus & subjectum prædicationis. Id autem non obstare causæ monogamicæ, satis superque est demonstratum. Ad 5. respondebunt, qui de Adamo versum 15. interpretantur, cum R. Sal. Jarchi per אחד *unum* intelligi אחד אחד וזה ולא אש אחד וזה אחד וזה אחד *unum par*, *Adamum & Evam*, *non autem virum unum*. Denique ad 6. R. Nec Hebræos nec Christianos Interpretes textum de Jacobo exponere. Ipse Grotius etsi versu 10. per *patrem unum*, *Jacobum* intelligat, *a quo omnes orti*, hoc tamen versu 15. *unum Abrahamum* expressit. Data explicatio hanc etiam destruit expositionem. Ruente ergo hac hypothese, corruiere quoque necesse est totam ei superstructam molem, de solo infidelium & exterarum mulierum matrimonio prohibito.

XXI. Atque ita vidimus in Scripturæ S. Veteris Testamenti principio Gen. 11. 24. conjugium inter duos institutum; tempore medio, de novo mandatum Levit. xviii. 18. & in fine a prophetarum ultimo Mal. 11. 13. 14. 15. denuo inculcatum & in memoriam revocatum, non obstante permissione divina, qua tolerata, non approbata fuit Patriarcharum polygamia.